

Deum glorificaverunt, neque gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis (3); quo factum est, ut obscuratum sit insipiens cor eorum. Quapropter demisse, ut par est, de se sentiens, cui-cunque religio et salus cordi est, divinum numen magna contentione et ingenti fiducia in re hac summi momenti impleret, ne-cesse est (4).

(1) LXIV. c. et d.

(2) *Math. XIII. v. 46. De hoc finium ordine dilucide disseruit S. Augustinus epist. 89. post medium:* « Occurrit aliquando necessitatis articulus, ubi aut » uxor dimittatur, aut Christus: ut alia omittam, si ipsi uxori maritus displi- » cuerit christianus, eique proposuerit aut a se divortium, aut a Christo: hic » ille, quid eligat, nisi Christum, et dimittat uxorem laudabiliter propter » Christum?... Hoc et de filiis atque parentibus, hoc de fratribus et sororibus » intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos, cum proponitur ista » conditio, ut Christum dimittat, si illos secum habere desiderat. Hoc ergo et » de domo atque agris, hoc et de iis rebus, quæ jure pecuniario possidentur, » hoc loco accipiendum est. »

(3) *Rom. I. v. 21. Ephes. IV. v. 17. seq.*

(4) *Jac. I. v. 5. Sap. I. v. 1.*

§. LXXI. Altera ad hunc pertinens locum obligatio naturæ, est prudenter, recteque seligendi inter religio-nes et sectas varias, ac inter sese dissentientes, quarum quævis auctorem Deum jactitat. Nemini jus est exi-gendi a summo Deo, ut sibimet loquatur proxime, siquem cultum poscat, aut viam salutis præscribat. Maxime se reos fecerunt agricolæ, qui servos, ip-sum filiumfamilias, quos ab hero et parente missos inficiari non poterant, injuriis ac nece affecerunt; nec auditi fuissent, si ipsum patremfamilias venire ad se de-buisse fortassis causati essent (1). Si quam Deus opti-mus ac sapientissimus religionem hominibus revelavit, eamque ad salutem esse necessariam voluit, dubitan-dum non est, quin certissimis, maximeque perspicuis indiciis voluntatem suam hominibus palam fecerit, nemo ut eam absque culpa sua ignorare, aut de illa hæsitare possit. Est id proprium cujusvis legislatoris et imperantis, ut quid doceat, velit, præcipiat, aperte omnibus indicet, vel proponi curet. Nec vero de sa-pientia et providentia summi Dei aliter in mentem ve-nire cuiquam potest. Si igitur Deus, cum loqui singulis per se non debeat ullo pacto, hominibus utatur tan-

quam nunciis suis, qui aliis religionem promulgent; obligationes naturales hæ consequentur.

(a) Cum Deus innumera mysteria revelare possit, quæ superent humanum captum, non illud est inquirendum, utrumne quæ a nuncio seu ministro Dei promulgantur, comprehendi a nobis tan-quam vera possint, sed ipse nuncius missus revera a Deo sit, necne. Homines etiam et decipi possunt et decipere. Quapropter non tam interna veritas mysteriorum, quam externa credibilitas investiganda est.

(b) Interest inter hæc duo: *interna mysteriorum veritas com-prehendi non potest; et: ejusmodi mysteria apertam repugnantiam continent.* Priore casu ea rejici non possunt, si extrinsecus credibili-lia fiunt: posteriore debent rejici; eritque ea repugnantia manifesto indicio, istiusmodi nuncium vel doctorem religionis non esse mis-sum a Deo. Si igitur religio dogma vel præceptum continet, quod repugnat divinæ perfectioni, aut divinæ voluntati aliunde jam ex-plorata; aut si pugnantia inter se aperte exhibet, ea non est a Deo, nec Deo grata esse potest; cum nequeat summa sapientia sibimet contradicere, aut probare falsum.

(c) Si quis in negotio religionis missum a Deo se dicat, ut do-ceat, vel reformet, idemque sibi contradicat, et probet, quæ ante rejecerat, vel rejiciat, quæ ante probarat, is alterutro casu missus reipsa non est, nec sola ejus assertionem stari potest. Universe si quis res divinas me doceat, atque ad eas amplectendas obligare velit, jus habeo, atque adeo obligationem in re tanti momenti poscendi, ut missum a Deo proxime, vel remote sese probet; perinde ut a legatis literæ, quas vocant, credentiales jure exiguntur. Id aperte expressit Paulus: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo vero prædicabunt, nisi mit-tantur (2)?*

(d) Fieri potest, ut secta Christi nomen usurpans veræ religionis speciem habere, et probabilis cuiquam videatur ob numerum ho-minum eidem adhærentium; etsi aliam norit religionem non modo probabilior, sed et tutior; ideone licite priori illi sectæ inhæ-rebit? haud sane; repugnat enim naturæ jus, in re, quæ absolute necessaria est ad salutem; quæ si desit, nulla ignorantia, nullo dictamine suppleri potest. Siqua esset in illa secta probabilitas theo-retica, quæ nec est, nec esse potest; at certe nulla est practica, multo etiam minus, quam si de vita caduca duntaxat ageretur (3).

(1) *Math. XXI. v. 33. seq. — (2) Rom. X. v. 14, 15.*

(3) *Supra §. LII. a. Conf. Prop. 21. inter confixas ab Innocentio P. XI.*

§. LXXII. Tertium superest obligationum naturalium genus de profitenda religione, firmiterque et integre te-

nenda, quam quis a Deo revelatam fuisse, sat perspicue, certoque cognovit.

(a) Amplecti veram religionem, certumve ejus dogma, idque tenere firmiter, non id a solo intellectu, sed maxime a voluntate libera pendet. Nam dogmata religionis aut penitus superiora sunt humano ingenio, aut nisi ex longa rationum notionumque abstractarum serie deduci non possunt; igitur obscuritatem habent, nec eorum veritas ita per sese lucet et incurrit in oculos, ut intellectus iis non assentiri non possit. Quare, cognita externa credibilitate, voluntatis est eadem promte arripere, vimque intelligendi iisdem quodammodo applicare, ut firmissime assentiatur. Multo aliter de lege naturæ, ac de fide et religione disserendum est; de illa Paulus inquit: *Legem non habentes ipsi sibi sunt lex: naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt* (1). De hac vero ait: *Fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi* (2). Non ergo, cum de fide agitur, demonstratio intellectus quoad ipsam intrinsecam mysteriorum veritatem, sed obsequium voluntatis, quod propter evidentia credibilitatis motiva prudentissime præstare potest et debet, poscitur (3).

(b) Si constat, religionem a Deo revelatam esse, discrimen inter ejus dogmata ejusmodi fieri non potest, ut quis uni vel pluribus assentiatur, alteri dogmati non assentiatur, uni firmiter adhæreat, alteri hæsitanter, unum tanquam fundamentale teneat, alterum tanquam accidentale rejiciat, vel in medio relinquat; quia summa auctoritas Dei revelantis parem in omnibus poscit subjectionem et assensum; nec pro re levi aut nullius momenti haberi potest, quod notum facere humano generi Numinis sapientia dignata est. Fieri non potest, ut Deus auctoritatem suam vilipendat ita, ut arbitrio hominum relinquat, quidnam potissimum ex iis, quæ revelavit, credere, quid repudiare velint. Qui non omnia, quæ revelata sunt a Deo, pari studio voluntatis et firmitate assensus arripit, reipsa non ob auctoritatem Dei revelantis, sed ingenii sui perspicuitatem aut voluntatis electionem vel temeritatem credit. Auctoritas enim Dei revelantis par est in omnibus: nusquam falli, nusquam fallere potest. Recte Augustinus contra Manichæos pronunciasse dicitur: « qui in » evangelio, quod vultis, creditis; quod non vultis, non creditis; » vobis potius, quam evangelio creditis (4). »

(c) Ut in aliis, ita in negotio religionis discrimen est inter præceptum naturale fidei affirmativum et negativum. Illud poscit primo generalem subjectionem, assensumque in omnibus, quæ a Deo revelata, atque ad credendum satis proposita sunt. Hoc modo dicitur quis *implicite* credere omnia et singula dogmata fidei. *Secundo*, ut quis ea dogmata, quæ ad vitam ex principis religionis instituendam necessaria sunt, singillatim et explicite credat, atque expendat (5). *Tertio*, ut quis fidem etiam externe profiteatur, quando honor Dei

aut religionis, vel proximi salus id exigit. Tunc enim locum habet sententia Pauli: *Corde creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem* (6). Secus qui fecerit, incurrit minas Christi: *Qui me erubuerit, et meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua* (7). Præcepto negativo prohibemur in dubium revocare, aut penitus negare quidquam, quod revelatum a Deo, atque ut tale propositum nobis est, idque præceptum nullo non tempore obligat; quo pertinet et obligatio naturalis evitandi periculi, quo fides labefactari, pravisque erroribus imbui, aut captionum et sophismatum laqueis implicari quis posset, quin satis doctrinæ habeat, qua sese extricet. Hinc tot, tamque gravia præcepta et ipsius divinæ sapientiæ, et Apostolorum et veterum Patrum habemus fugiendi consortium eorum, qui a fide desciverunt; de qua re alius erit tractandi locus (8).

(d) Quia in negotio religionis non demonstratio dogmatum et perspicuitas veritatis, sed credibilitatis quærenda est, dum quis in indicia, seu motiva inquirat, ex quibus colligat, eum, qui religionem promulgat, id Dei missu jussuque facere; idcirco etiam, si quod de religione vel dogmate dubium existit, id non acumine rationis, sed declaratione ac definitione ejusdem dissolvendum est, qui Dei jussu missuque religionem ejusque dogmata promulgavit. Quis vir sapiens nuncium mittit, qui, quæ significare et proponere debeat, ipse non satis intelligit, nec quærenti de mente ac voluntate mittentis liquido et indubitato respondere potest? Qua in re velim, maximeque optarim, ut ii, qui a catholica religione dissentiant, otium sibi sumant cogitandi de necessitate infallibilis judicis controversiarum in Christiana religione; cito, si velint, eam necessitatem perspicient, si argumenta, quibus ipsi sæpe doctèque utuntur, ad evincendam necessitatem cujuscumque revelationis naturæ legibus adjiciendæ generatim, eo transferant, ut factæ revelationis ejusdem verum, ac genuinum sensum declarari, dubiaque magno numero, ac momento provenientia certo definiri oportere cogitent; qua in re si negent providisse sapientissimum Deum, fateantur necesse est, in antiquum errorum chaos relabi debere humanum ingenium; quin etiam pluribus nunc errandi laqueis obnoxium esse, ac si revelatio tot sublimium dogmatum, legumque supernaturalium naturalibus veritatibus præceptisque omnino adjecta non fuisset.

(1) Rom. II. v. 14. — (2) Ibid. X. v. 17.

(3) Non omnes obediunt evangelio Ibid. v. 16. Recte Ambrosius, *aufer*, inquit, *hinc argumenta, ubi fides quæritur*. L. I. de fide ad Gratianum imp. c. 5. et Gregorius M. L. IV. *Moralium* cap. 17. in medio: « Inquieti spiritus dum » plus exquirunt contemplando, quam capiunt, usque ad perversa dogmata erumpunt: et dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt, magistri errorum fiunt »

(4) Adde Jacob. II. v. 10.

(5) Confer propositionem I. inter damnatas ab Alexandro P. VII. et propositionem XVII. inter damnatas ab Innocentio P. XI.

(6) *Rom. X. v. 16.*(7) *Luc. IX. v. 26.*(8) *Matth. XVIII. v. 17. II. Timoth. II. v. 17.*

§. LXXIII. Hisce expensis naturæ obligationibus de inquirenda, et deligenda, et tenenda religione videndum est, quid juris seu facultatis moralis, aut libertatis relictum sit homini in negotio religionis; inprimis indicandæ notiones de autonomia; syncretismo vel indifferentismo, ac tolerantia:

(a) *Autonomia* est jus cujusque seu facultas, ab aliorum hominum judicio et arbitrio independens, sentiendi de religione, ut cuique videtur, aut lubet. Nuncupatur etiam libertas conscientiæ, cui opponunt tyrannidem, dominatum, imperium in conscientias.

(b) *Syncretismus* vel *indifferentismus* ea opinio, aut si vis, opinantium secta est, qua religionem aut cultum Dei quemcunque sufficere ad obtinendam salutem statuitur; aut id duntaxat necessarium esse, ut in Christum quis credat, etsi dissentiat in aliis capitibus a catholica religione, atque ab ejus communionem separatus sit. Prioris generis opinio *laxior*, posterioris *strictior* indifferentismus nuncupatur.

(c) *Tolerantia* ex vi vocis est permissio, ut dissentientes a vera religione suo arbitrio et errori impune inhæreant. Differt ergo ab indifferentismo, et per se locum habet etiam tum, cum quis unam unicam esse veram, atque ad salutem necessariam religionem judicat.

§. LXXIV. De autonomia, seu naturali libertate sentiendi, ut lubet in negotio religionis, distinguendum est inprimis jus internum ejusmodi libertatis, a jure externo (1), ac qui istuc posterius tuentur, reipsa aliud non volunt, quam ab hominibus quamvis sectam *tolerari* debere, et jure quidem naturali, nihilque uspiam sacræ vel politicæ potestatis in hominibus esse, qua certa cuiquam religio præscribi, et remediis coactivis extorqueri possit. Qua de re alius erit agendi locus. De interno autem jure sequentia potissimum statuenda sunt:

(a) Uti omnia libertatis naturalis jura, ita etiam jus de religione sentiendi, ut lubet, restringitur ab ipsa natura per naturales ac divinas leges; secus non jam libertas, sed licentia est (2); quis ita insaniet, ut rem adiaphoram dicat esse, colat quis Deum, necne?

unum vel plures? perinde uti naturali jure adiaphorum est, hac illave veste utatur; aut statum militare quis arripiat, an agrestem, aliudve vitæ genus. Quis dein a natura homini concessum dicet, revelationes, siquas Deus proposuit, amplecti vel non amplecti, eas examinare, vel repudiare, si satis percipi non queant? nullum est igitur jus internum libertatis sentiendi, ut lubet.

(b) Siquam Deus religionem proposuit hominibus ad salutem necessariam, cuius jus eam amplectendi ita competit, ut nulla potestate humana ab ea amplectenda, et retinenda impediri possit. Ita siquis puer hebræus rationis sat compos baptismum petit, potest ac debet invitis etiam parentibus baptizari (3). Huc pertinet dictum Servatoris: *Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam: et inimici hominis domestici ejus. Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus* (4).

(1) §. XVIII.

(2) §. XV. *Libertas*, inquit Florentinus l. 4. D. de statu hominis, est facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi siquid vi aut jure prohibetur. Sed divinitus de libertate primæva disserit Ecclesiasticus C. XV. a v. 14. *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata et præcepta sua: si volueris mandata servare, conservabunt te... apposuit tibi aquam et ignem... ante hominem vita et mors, bonum et malum; quod placuerit ei, dabitur illi. Quoniam multa sapientia Dei, et fortis in potentia, videns omnes sine intermissione. Oculi Domini ad timentes eum, et ipse agnoscit omnem operam hominis.* Libertas igitur naturalis præceptis et mandatis adstricta est, præceptorum et mandatorum vis et obligatio a sapientia, potentia, et providentia Numinis pendet. At *vir vanus in superbiam erigitur, et tanquam pulum onagri se liberum natum putat.* Job. XI. v. 12.

(3) S. Thomas 2. 2. q. 10. a. 12. disputans de baptismo filiorum Hebræorum, dissentientibus parentibus, sic scribit: « Postquam incipit habere usum liberi » arbitrii, jam incipit esse suus, et potest, quantum ad ea, quæ sunt juris divini vel naturalis, sibi ipsi providere; et tunc est inducendus ad fidem non » coactione, sed persuasione, et potest etiam invitis parentibus consentire fidei, » et baptizari; non autem antequam habeat usum rationis. » Ecclesia non solet potestate coactiva uti in infideles; aliter sentiendum de iis, qui per baptismum ejus se jurisdictioni subjecerunt.

(4) *Matth. X. v. 34. seq.*

§. LXXV. Cum latissime pateat religio, facile intelligitur, plurima eidem delicta opponi. Præcipua sunt:

(a) *Irreligiositas* seu contemptus ac neglectus cultus et obsequii Deo debiti.

(b) *Impietas*, qua directe agitur contra divinas perfectiones, uti e contrario pietatem diximus habitum actiones determinandi per motiva a divinis perfectionibus desumpta.

(c) *Superstitio*, qua cultus exhibetur Deo pugnans cum ejus perfectionibus et sana ratione, aut qui soli Deo debetur, transfertur ad res creatas; quo pertinet idololatria, polytheismus, magia, divinatio, vana observantia.

(d) *Tentatio Dei* (1).

(e) *Blasphemia*, seu verbum maledictionis, convicii et contumeliæ in Deum. Si enim injuria, quæ homini fit verbis, convicium est; quæ fit summo Deo, vocatur blasphemia, eaque interna, et externa, proxime in Deum ipsum, vel mediate, quæ fit in dilectos Dei amicos, resque alias, quatenus a Deo auctore et gubernatore proveniunt. Eodem pertinent injuriæ *reales* in summum Deum, seu contumeliosa tractatio sacrarum imaginum, divinorum mysteriorum etc., et quamvis omnis in Deum injuria sit atrox, atque enorme scelus; tamen distingui solent *atrocitatis* gradus. Est præterea alia *simplex* blasphemia, alia *hæreticalis*, qua affirmatur de Deo, quod eidem minime convenit, vel quod convenit, negatur.

(f) *Perjurium et hæresis*, de quibus commentatores juris fuse agunt.

(g) *Sacrilegium*, seu violatio rei sacræ, ut sacræ est. Repugnat enim divino cultui, ad quem eadem destinata fuit. Unde aliud reale, aliud personale, aliud locale est. De quibus generibus deinceps annotabimus nonnulla (2).

(1) *Supra* §. LXXV. d.

(2) Sacrilegium ex primæva nominis origine denotat furtum rei sacræ. Scriptores antiqui græci et latini nefandissimis quibusque delictis sacrilegii notam inurebant; quo loquendi modo non raro usi sunt Patres. Jure imperatorum Romanorum violatio Majestatis pro sacrilegio habebatur.

§. LXXVI. Qui Deum colit, non potest res, personas, loca, quæ Deo, ejusque cultui dicata sunt, non reverenter tractare, Unde, quod contra fit, sacrilegium nuncupatur.

(a) De rebus sacræ præceptum naturæ est, sancta sancte tractanda esse; quod ad sacræ ceremonias, sacrosancta mysteria, ac tremendum sacrificium maxime pertinet. In numero rerum sacrarum etiam jura sacræ et spiritualia sunt, quæ si æquiparantur cum rebus temporalibus, ac pretio temporali emuntur, et venduntur, *simonia* committitur, dicta a Simone mago (1), quæ veri sacrilegii rationem, habet, et naturali juri repugnat.

(b) Personis sacræ et sacro ministerio addictis, præter reverentiam, jure naturali sustentationem congruam deberi ab iis, quibus sacrum ministerium exhibent, dubium non est, multisque sacræ scripturæ locis confirmatur (2). Disputant auctores, quo titulo ea sustentatio

debeatur, solius religionis, an justitiæ commutativæ. Si adcurate, ut in disputando necesse est, loqui velimus, justitia commutativa inter operas sacræ et spirituales, et mercedem, ac pretium temporale locum penitus non habet; nulla enim æquiparatio, vel æqualitas potest intelligi, quam justitia commutativa vi notionis suæ continet (3). Idemque aperte simoniam sapit. Quapropter titulus religionis assumendus est, quæ vinculum multo præstantius ac validius continet, quam sit justitia commutativa inter homines, atque ipsa etiam veræ justitiæ rationem habet, quæ Dei ministris præstare quod debitum est, homines obligat, ac si quid præstitum non est, id restituere ac compensare non minus jubet, ac principio præstare jussurat. Tandiu enim urget, et præscribit officium, quoad ei satisfactum non est (4).

(c) Ad reverentiam sacræ locis debitam refertur jus asyli: cujus æquitatem et sanctitatem vel cæcos gentiles vidisse luculentis exemplis constat (5).

(1) *Act. VIII. v. 20* » Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. »

(2) *Matth. X. v. 10. Luc. X. v. 7. I. Cor. IX.*

(3) Adposite Augustinus *libro de Pastoribus C. 2.* ita disserit: « Unde vivitur, » necessitatis est accipere, caritatis est præbere, non tanquam venale sit evangelium; ut istud sit pretium ejus, quo sumunt, qui annuntiant, unde vivant. » Si enim sic vendunt, magnam rem vili pretio vendunt. Accipiant sustentationem nem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Domino. Non enim est idoneus populus, reddere mercedem illis, qui sibi in caritate evangelii serviunt. Non expectent illi mercedem, nisi unde et isti salutem. »

(4) Religionem esse partem justitiæ, qua Deo debitum cultum deferimus, ostendit S. Thomas 2. 2. q. 80 et 81. art. 5.

(5) *Zech. diss. historico-juridica de jure asyli ecclesiastici C. 1. de diversis asylorum generibus.*